

2. Гавриш М.М. Усвідомлення власних культурних стандартів як суттєвий чинник успішної міжкультурної комунікації // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (15 берез. 2016 р.). — К.: КНЕУ, 2016. — С. 11–14. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/17600>

3. Колбіна Т.В. Навчання іноземної мови професійного спрямування майбутніх економістів: аспект міжкультурної комунікації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://confcontact.com/2013_06_07/16_Kolbina.html

4. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В. М. Манакін. — К.: ВЦ «Академія», 2012. — 286 с.

5. Скляренко Н.К., Голованчук Л.П. Формування соціокультурної компетенції учнів за навчально-методичними комплексами серії «English through Communication» // Іноземні мови. — 2003. — №1. — С. 9–11.

6. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф. Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2011. — 344 с.

7. Пассов Е.И. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного / Е. И. Пассов, Н. Е. Кузовлева. — М.: Русский язык. Курсы, 2010. — 568 с.

8. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур: (Учеб. пособие). — М.: Слово, 2008. — 344 с.

9. Eismann, Volker. Wirtschaftskommunikation Deutsch. — Berlin und Muenchen: Langenscheidt KG, 2000. — Bd.1. — 184 S.

10. Namuth, Kerstin und Luethi, Thomas. Gesprachstraining Deutsch fuer den Beruf. — Ismaning: Verlag fuer Deutsch, 1998. — 97 S.

Гавриш М.М.

кандидат філологічних наук, доцент

завідувач кафедри німецької мови

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ»

Анотація. Міжкультурний діалог визначається в статті як один з пріоритетних чинників сучасного розвитку людської цивілізації і таким чином обґрунтовується доцільність включення до освітніх програм підготовки магістрів дисципліни «Міжкультурна комунікація». Виходячи з потреб ринку праці, автор доводить необхідність практичної зорієнтованості навчального процесу з зазначеної дисципліни та пропонує чотирьохетапну схему її викладання для досягнення головної мети — формування міжкультурної компетенції студентів.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна компетенція, культурний стандарт, культурний вимір, культурне розмаїття, вербальна і невербальна комунікація, стандарт вищої освіти.

Abstract. In this article, the intercultural dialog is recognized as one of the most important drivers of the development of human civilization. Therefore, it is appropriate to include it into

educational master programs specializing in «Intercultural Communication». Based on the demands of the labor market, the author derives the necessity of a practical orientation of the teaching process in the mentioned educational field and proposes a four-step-approach in order to reach the main goal: the formation of intercultural competency of the students.

Key words: *intercultural communication, intercultural competency, cultural standard, cultural dimension, cultural diversity, verbal and non-verbal communication, standard of the higher education.*

Стандарти вищої освіти усіх спеціальностей, що стали висхідною базою для розробки відповідних освітніх програм, передбачають формування компетенції вести спілкування професійного спрямування не тільки державною, але й щонайменше однією іноземною мовою. Таке бачення кінцевого результату освітнього процесу — це беззаперечна вимога часу, адже інтеграційні процеси в економічній, політичній та культурній сферах, що стали визначальною рисою сучасного етапу розвитку людської цивілізації, можуть активно й ефективно функціонувати лише у тих випадках, коли їх конкретні носії, які представляють різні країни та континенти, можуть порозумітися, тобто є багатомовними і здатні висловлюватися не тільки рідною мовою.

Усвідомлення значущості, нестримності та масштабності процесів інтеграції, з одного боку, та важливості володіння не лише кількома мовами, але й культурно обумовленими особливостями («правилами») спілкування як конкурентної переваги на національному та міжнародному ринках праці, з іншого боку, сприяло в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана включенню до програм підготовки магістрів за усіма спеціалізаціями факультету міжнародної економіки і менеджменту обов'язкової дисципліни «Міжкультурна комунікація», яка до того ж — залежно від вибору студентів — викладається англійською або німецькою мовами.

Трирічний досвід роботи в «німецькомовній площині» дозволяє зробити позитивний висновок — переважна більшість студентів проявляє свідомий інтерес до проблематики міжкультурного спілкування, бере активну співучасть в організації та змістовому наповненні освітнього процесу і досягає таким чином помітного поглиблення й розширення вмінь та навичок як в мовленнєвому аспекті в цілому, так і в плані адекватної комунікативної поведінки в різних ситуаціях міжкультурного діалогу зокрема, що стосується як вживання німецької, так і рідної (української) мови — додатковий корисний побічний ефект.

Отже, *актуальність* і необхідність глибокого проникнення в проблематику міжкультурної комунікації та формування на базі отриманих знань *міжкультурної компетенції* мовців є в силу згаданих причин очевидними, про що переконливо свідчать і невпинно зростаючі об'єми відповідної наукової та науково-популярної літератури. Передумовою ж успішного виконання цього непростого й багатоаспектного завдання в рамках освітнього процесу вищої школи є продумані методичні підходи студентоцентрованого навчання, підбір цікавих практичних матеріалів про характерні риси певних культур та моделювання типових ситуацій міжкультурного діалогу для закріплення й автоматизації набутих вмінь та навичок.

Саме цій проблематиці і присвячене пропоноване повідомлення, *мета* якого полягає в узагальненні власного бачення й досвіду автора щодо викладання дисципліни «Міжкультурна комунікація» та розробці пропозицій щодо продуктивної організації практичних занять з орієнтацією як на поглиблення мовленнєвих навичок, так і свідоме реагування на обставини, зумовлені міжкультурними відмінностями — *двоєдина мета* навчання.

Зазначена цілеспрямованість відображає наше переконання в тому, що результатом вивчення дисципліни «Міжкультурна комунікація» мають бути *практичні* навички та вміння вести міжкультурний діалог (що, як підкреслено вище, вимагають стандарти вищої освіти), які базуються на усвідомленні культурного розмаїття та толерантного ставлення до «культурних стандартів» [2, с. 12–13] інших народів. Тобто освітній процес з проблематики міжкультурного спілкування з майбутніми фахівцями з питань міжнародних економічних відносин ми фокусуємо на постійні практичні завдання та вправи, супроводжуючи їх необхідним мінімумом теоретичних знань, які студенти отримують як на аудиторних заняттях, так і в рамках самостійної роботи. (Націленість на практичну компоненту закладена вже відповідними навчальними планами, які у цьому випадку передбачають лише дві академічні години лекційних занять.)

Як же ми прагнемо досягати зазначеної мети, як плануємо навчальні відрізки/етапи і яку їх послідовність вбачаємо доречною й обґрунтованою?

Вступна частина, звичайно ж, присвячується обговоренню й тлумаченню (дискусія, робота в малих групах з презентацією висновків тощо) висхідних термінів, а саме:

а) «міжкультурна комунікація» — тут, з одного боку, йдеться про змістове наповнення цього наукового, але й вже повсякденного вислову, а, з іншого, про явище (процеси) міжкультурного спілкування як домінуючий чинник розвитку сучасної цивілізації. (Додатковим вагомим підтвердженням цієї тези служать закони окремих земель Німеччини, зокрема, Берліну, Північного Рейну-Вестфалії чи Баден-Вюртембергу [5; 3; 6], у яких йдеться про засади міжкультурної інтеграції.) Усвідомлення студентами неможливості подальшого прогресу без міжкультурних зв'язків уявляється особливо важливим для розуміння ними об'єктивної необхідності й практичного значення вивчення дисципліни «Міжкультурна комунікація»;

б) «міжкультурна компетенція» — цей аспект також розглядається як в плані наукового тлумачення, так і як невід'ємна якість сучасної людини, якій роботодавці все частіше надають пріоритетного значення, вважають передумовою працевлаштування. Розуміння цього факту як одного з чинників успішної професійної кар'єри — знову ж таки — має сприяти зростанню інтересу студентів до дисципліни та активному й глибокому опрацюванню ними її матеріалів;

в) «культура» — поряд з різнобічним трактуванням цього терміну в контексті міжкультурної комунікації, тут йдеться також про культурне розмаїття як обумовлену історичним розвитком об'єктивну даність, чим формується свідоме толерантне ставлення студентів до традицій та звичаїв інших етносів.

Таким чином, перший етап викладання дисципліни «Міжкультурна комунікація» поєднує два взаємопов'язаних аспекти — базові теоретичні засади, необхідні для розуміння сфери та проблематики, яку вона охоплює й вивчає, та чинники, зорієнтовані на усвідомлення необхідності оволодіння відповідними знаннями та формування на цьому підґрунті відповідних навичок для успішного професійного майбутнього, що дозволяє назвати/вважати цю вступну фазу *теоретико-мотиваційною*.

Подальші аудиторні заняття заповнюються переважно активною практичною роботою студентів, яка спочатку спрямовується на:

- опрацювання — з'ясування висхідного стану справи, причин непорозумінь та пошук їх пояснень — реальних прикладів/ситуацій німецько-українського ділового спілкування [2] та міжкультурного діалогу німців з представниками інших етносів [7];

- аналогічне обговорення аудіо- та відеозаписів (зокрема, до навчальних матеріалів «Erfolgreich in der interkulturellen Kommunikation» [1]), але при цьому посилена увага звертається на релевантні інтонаційні моменти (складова вербальної комунікації) та ситуативно обумовлені міміку і жести (невербальна компонента) учасників міжкультурного спілкування;

- пошук інформації в мережі Інтернет про культурно спричинені особливості мовленнєвої поведінки представників різних націй, насамперед тих, які є стратегічними партнерами України і з якими наша держава розвиває активне двостороннє політико-економічне співробітництво. (Кінцевим результатом цього виду роботи стають зазвичай індивідуальні презентації з наступним груповим обговоренням.)

Отже, у цій частині освітнього процесу, яку ми називаємо етапом *накопичення (релевантної) інформації*, йдеться про максимально всебічне охоплення різних ситуацій міжкультурного спілкування (приміром, безпосередні офіційні/ділові розмови, переговори по телефону, приватні діалоги) та їх логічних фаз (вітання, обговорення теми, прощальні репліки) з урахуванням як мовних, так і невербальних засобів.

Після цього — як логічне продовження — наступає етап *узагальнень та висновків*, головні складові якого утворюють:

- виокремлення й формулювання «культурних стандартів» (у розумінні, зокрема, А. Томаса [2, с. 12–13]) українців, німців та деяких інших націй;

- опис визначальних рис згаданих вище культур згідно з теорією «культурних вимірів» Г. Хофстеде [4];

- порівняльний аналіз обох підходів.

На цьому етапі студенти отримують завдання на кшталт «10 рис українця, про які мають знати іноземці» або «Що потрібно враховувати українцям в ділових стосунках з німцями». Обов'язковою умовою є аргументація на базі прикладів з власного життєвого досвіду, а усні виступи чи презентації — як типові результати виконання підсумкових завдань — стають об'єктом групових дискусій.

Узагальнюючи та систематизуючи накопичені знання, студенти постійно стикаються з фактами міжкультурних відмінностей в історичних традиціях,

мовленнєвій поведінці та невербальних засобах різних етносів, що, як свідчить практика, формує в них толерантне ставлення до міжкультурного розмаїття і є важливим виховним аспектом вивчення дисципліни «Міжкультурна комунікація».

Завершальна фаза, спрямована насамперед на автоматизацію практичних навичок міжкультурного спілкування німецькою мовою, тобто формування німецькомовної міжкультурної компетенції, носить *тренувальний* характер і охоплює підготовлені й непідготовлені рольові ігри, які у більшості випадків розробляються і демонструються студентами як проектні завдання і стосуються міжкультурних контактів у різних ситуаціях і різних країнах. При цьому студенти активно оволодівають стратегіями подолання міжкультурних непорозумінь, автоматизують та поглиблюють цю конче необхідну здатність.

Таким чином, включення до освітніх програм підготовки магістрів дисципліни «Міжкультурна комунікація» є своєчасною й доречною реакцією вищої школи на один з викликів сучасного розвитку світової цивілізації, її викладання має носити, на наш погляд, переважно практичний характер, тобто формувати вміння та навички вести міжкультурний діалог з досягненням бажаного результату, а навчальний час — для ефективного досягнення цієї мети — можна планувати за такою схемою: теоретико-мотиваційна (вступна) частина, етап накопичення релевантної інформації, фаза узагальнень та висновків і тренінгова (завершальна) частина.

Література

1. Eismann V. Erfolgreich in der interkulturellen Kommunikation / V. Eismann. — Berlin: Cornelsen Verlag, 2007. — 104 S.
2. Fink L., Gruttauer S., Thomas A. Beruflich in der Ukraine: Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte / L. Fink, S. Gruttauer, A. Thomas. — Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2009. — 178 S.
3. Gesetz zur Förderung der gesellschaftlichen Teilhabe und Integration in Nordrhein-Westfalen. — Електронний ресурс. — Режим доступу: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=10000000000000000486
4. Kulturdimensionen nach Hofstede. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.wirtschafts-lehre.de/kulturdimensionen-nach-hofstede.html>
5. Partizipations- und Integrationsgesetz des Landes Berlin. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.berlin.de/imperia/md/content/lb-integration-migration/publikationen/recht/partintg_bf.pdf?start&ts=1318346642&file=partintg_bf.pdf
6. Partizipations- und Integrationsgesetz für Baden-Württemberg. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fges%2FBWPartIntGBW%2Fcont%2FBWPartIntGBW%2Ehtm>
7. Schroll-Machl S. Die Deutschen — Wir Deutsche: Fremdwahrnehmung und Selbstsicht im Berufsleben / S. Schroll-Machl. — Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2007. — 227 S.